

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูกิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรม

เทอดศักดิ์ นิสังกาศ^{1*} สบสันต์ อดตฤกษ์² และ มนต์ชัย เทียนทอง³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรมครูกิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการจำเป็นจากประชากรและกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา และครูกิจกรรมจากสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด จำนวน 109 แห่งนำข้อมูลสารสนเทศเข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดหัวข้อทักษะชีวิตผู้เรียนอาชีวศึกษา และกำหนดกิจกรรมทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับกระบวนการค่ายกิจกรรม จัดทำหลักสูตรฝึกอบรม และคู่มือฝึกอบรม นำไปทดลองใช้กับครูกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน จากนั้นนำหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง) ไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับครูกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 16 คน ผลการวิจัย พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นโดยใช้รูปแบบกระบวนการค่ายกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H ซึ่งประกอบด้วย ทักษะชีวิตฉลาดคิด Head ทักษะชีวิตฉลาดทำ Hand ทักษะชีวิตฉลาดแก้ไข Heal ทักษะชีวิตฉลาดใจ Heart และทักษะชีวิตฉลาดสุข Happiness ใช้ฝึกอบรมครูกิจกรรม นอกสถานศึกษาเป็นระยะเวลา 3 วัน 2 คืน เน้นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเป็นไปตามคำถามการวิจัย กล่าวคือ ผลการประเมินความเหมาะสมหัวข้อทักษะชีวิต 5-H และกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H โดยวิธีการสนทนากลุ่มพบว่ามีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความเหมาะสมหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของครูกิจกรรมด้านทฤษฎีมีประสิทธิภาพร้อยละ 87.92 / 83.33 ด้านปฏิบัติมีประสิทธิภาพ ร้อยละ 87.25 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมมีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.5122 ผลการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนอาชีวศึกษาที่ประเมินตนเองโดยผู้เรียน พบว่า มีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินโดยเพื่อนมีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และผลการประเมินโดยครูวิทยากรฝึกอบรมมีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: หลักสูตรฝึกอบรม, ครูกิจกรรม, กระบวนการค่ายกิจกรรม, ทักษะชีวิต 5-H

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาบริหารอาชีวและเทคนิคศึกษา ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

² รองศาสตราจารย์ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

³ ศาสตราจารย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน โทร. 09-8168-8052 อีเมล: nisangkad503@gmail.com

Development of Activity Teachers Training Curriculum by Using Activity Camping Process to Enhance Life Skills for Vocational College Student

Terdsak Nisangkad^{1*} Sobsan Utakrit² and Monchai Tiantong³

Abstract

This research aimed to develop and to find the efficiency and effectiveness of activity teachers training curriculum by using activity camping process to enhance life skills for vocational college students. The researcher had studied information, situation problems and necessity from populations and target group which were administrators and activity teachers from 109 colleges, 20 provinces under the Office of Vocational Education Commission in the Northeastern region., The research approaches were sharing information in the focus group discussion to decide proper life skills topic determining activity for the camping process, and creating a training curriculum and an activity teachers training manual, to try out with 30 activity teachers in Maha Sarakham Vocational and Technical Education Colleges Beside, the curriculum (the revision) was implemented with 16 activity teachers in Maha Sarakham Vocational and Technical Education College. The results of this research revealed that the training curriculum of 5-H life skills activity camping process (Head, Hand, Heal, Heart and Happiness) used to train activity teachers during 3 days and 2 nights outside the college which emphasizing on a group dynamic activity and participatory learning, revealed that the efficiency and the effectiveness according to the research questions. The appropriateness evaluate 5-H life skills of process 5-H life skills and activity 5-H life skills by focus group discussion had an opinion score at the highest level. The training curriculum appropriateness evaluation by experts had an opinion score at the highest level. The efficiency of activity teachers' theoretical learning achievement were 87.92 / 83.33 and the efficiency of activity teachers' practical achievement were 87.25 which were higher than the specified criterion. The effectiveness index of the training curriculum had rate of 0.5122. The results of life skills enhancement of vocational college students by self-evaluation revealed the opinion score at a high level. and also the peer evaluation revealed the opinion score at a high level. while the trainer evaluation had the opinion score at the highest level.

Keywords: activity teachers, training curriculum, camping process, life skills 5-H

¹ Doctoral Degree Student, Vocational and Technical Education File, Department of technical Education Management, Faculty of technical Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

² Associate Professor, Ph.D., Department of Technical Education Management, Faculty of Technical Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

³ Professor, Ph.D., Graduate College, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

* Corresponding Author Tel. 09-8168-8052 e-mail: nisangkad503@gmail.com

1. บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [1] ซึ่งจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554-2559) ได้รายงานสภาพปัญหาการพัฒนาคนไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552 ที่ผ่านมาไว้ว่า ...คนไทยมีสัดส่วนการพัฒนาทุกช่วงวัย ลดลงค่าเฉลี่ยด้านข่าวปัญหาในกลุ่มวัยเด็กลดลงจาก 91 เหลือ 88 เกณฑ์มาตรฐาน 90-110 ส่วนกลุ่มวัยเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าร้อยละ 50 และมาตรฐานความสามารถของผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างต่ำ ขณะเดียวกันกลุ่มวัยเรียนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ทั้งการมีเพศสัมพันธ์ที่เร็วขึ้นทำให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นหญิงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การแพร่ระบาดของสิ่งเสพติด การพนัน การเสพติดสื่อออนไลน์หรือโลกไซเบอร์เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย ขณะที่รายงานของศูนย์วิจัยปัญหาสุรา [2] และรายงานของคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน [3] พบว่าปัจจุบันกลุ่มวัยรุ่นวัยเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 มัธยมศึกษาปีที่ 5 และนักเรียนอาชีวศึกษาระดับ ปวช.2 มีสถิติพฤติกรรมความเสี่ยงสุขภาพสูง ทั้งในเรื่องการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษามีสถิติพฤติกรรมความเสี่ยงสุขภาพสูงกว่านักเรียนกลุ่มอื่น

พฤติกรรมความเสี่ยงด้านสุขภาพ ดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งต่อการผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศโดยเฉพาะผู้เรียนอาชีวศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่ต้องออกไปเป็นแรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่ด้วยในวัยที่ยังอยากเห็นอนาคตลองเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ จึงทำให้มีพฤติกรรมความเสี่ยงสุขภาพสูง ทั้งผู้เรียนอาชีวศึกษาจำเป็นต้องออกฝึกงานในสถานประกอบการ ตามข้อบังคับของหลักสูตร จึงทำให้ผู้เรียนอาชีวศึกษาซึ่งอายุน้อยขาดประสบการณ์ทักษะชีวิตต้องประสบกับภัยคุกคามในชีวิตประจำวันทำให้เกิดพฤติกรรมความเสี่ยงด้านสุขภาพ ดังกล่าวสูงกว่านักเรียนกลุ่มอื่น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงควรที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องตระหนักและเร่งหาวิธีการป้องกันแก้ไขช่วยกันเพื่อให้การผลิตพัฒนา

กำลังคนของประเทศมีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

ปัจจุบันองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนนักพัฒนาการศึกษาได้มีการนำแนวคิดเรื่อง “ทักษะชีวิต” (Life Skills) เข้ามาใช้เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในเชิงรุกเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และจัดการกับอารมณ์ของตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ช่วยป้องกันตนเองให้พ้นจากภัยคุกคามที่ทำลายในชีวิตประจำวัน World Health Organization [4] ได้พัฒนาโปรแกรมทักษะชีวิตสำหรับใช้อบรมพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสม United Nations., Pan American Health Organization. [5-6] ได้นำแนวคิดทักษะชีวิตมาพัฒนาเป็นโปรแกรมป้องกันการติดเชื้อ HIV/AIDS และแก้ปัญหาสุขภาพจิตทำให้เยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางบวก สำหรับประเทศไทย กรมสุขภาพจิต [7] ได้นำแนวคิดทักษะชีวิตมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันเอดส์และสารเสพติด นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [8] และคณะกรรมการการอุดมศึกษา [9] ได้กำหนดแนวคิดทักษะชีวิตไว้ในหลักสูตร และกรอบคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา แต่จากการศึกษาพบว่าสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ยังไม่ได้มีการนำกรอบแนวคิดทักษะชีวิตมาบรรจุลงในหลักสูตรหรือกรอบมาตรฐานวิชาชีพ คงมีกำหนดไว้เป็นเพียงวิชาเลือกในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ. 2557

อย่างไรก็ดี สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคนให้มีคุณภาพ และให้จัดการศึกษาเชิงรุกเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาค่าที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบตามภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยได้เน้นให้พัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคมโดยบูรณาการการเรียนรู้ให้หลากหลาย ทั้งวิชาการ ทักษะชีวิตและนันทนาการ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สร้างนิสัยใฝ่รู้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างมีความคิดสร้างสรรค์

จากปัญหาและความเป็นมาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยซึ่งมีส่วนในการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษาสนใจต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมกิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรม สำหรับใช้เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาอาชีวศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจสามารถพัฒนาออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมทันสมัยมีประสิทธิภาพเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษามีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันภัยคุกคามที่ทำลายในชีวิตประจำวัน และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงสุขภาพให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนา หาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมกิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรม

3. คำถามการวิจัย

3.1 หัวข้อทักษะชีวิต 5-H และกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H เหมาะสมกับกระบวนการค่ายกิจกรรมเพียงใด

3.2 หลักสูตรฝึกอบรมกิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมมีประสิทธิภาพเพียงใด

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

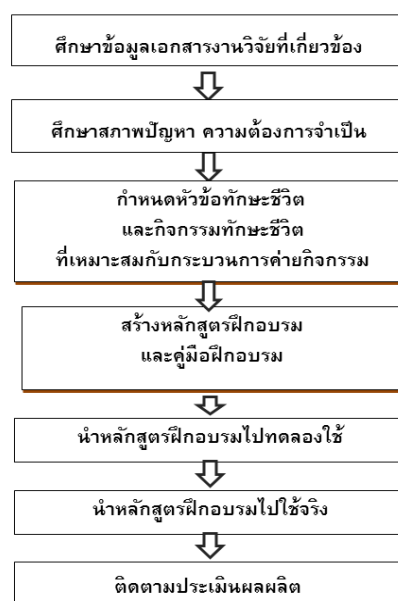
ครูกิจกรรม หมายถึง ครูผู้สอนที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ในงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 ใน หมวดที่ 1 ว่าด้วยหน้าที่และการบริหารงานสถานศึกษา ในข้อที่ 11 ได้แก่ 1) งานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา 2) งานครูที่ปรึกษา 3) งานปกครอง 4) งานแนะแนวอาชีพ และการจัดหางาน 5) งานสวัสดิการนักเรียนนักศึกษา และ 6) งานโครงการพิเศษ และการบริการชุมชน

ทักษะชีวิต 5-H หมายถึงความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่

เหมาะสม รู้จักปรับตัว รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยใช้วงจรทักษะชีวิต 5-H กอปรด้วย Head - Hand - Heal - Heart - Happiness : ฉลาดคิด - ฉลาดทำ - ฉลาดแก้ไข - ฉลาดใจ - ฉลาดสุข

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การวิจัยหลักสูตรฝึกอบรมนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ขั้นตอนการวิจัย ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

5.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูกิจกรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด

109 แห่ง กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยมี 8 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านทักษะชีวิต ค่ายกิจกรรม และหลักสูตรการฝึกอบรม จำนวน 15 คน สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาและแนวคิด

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย จำนวน 5 คน

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 3 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด 109 แห่ง ใช้ตอบแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 4 ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คนร่วมพิจารณาประเมินความเหมาะสมของการกำหนดหัวข้อทักษะชีวิต และกิจกรรมทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับกระบวนการค่ายกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 5 ผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 5 คนเพื่อประเมินคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรม และเครื่องมือวัดผลประเมินผล

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 6 ครูกิจกรรมชุดที่ 1 จำนวน 30 คน ใช้ในขั้นทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 7 ครูกิจกรรมชุดที่ 2 จำนวน 16 คน ใช้ในขั้นนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้จริง

กลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 8 กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อประเมินติดตามสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์และผลิตผลจากหลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา คณะกรรมการนิเทศการฝึกอบรม ครูกิจกรรม (แกนนำ) ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน และครูวิทยากร

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

5.3.1 ขั้นศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น เครื่องมือได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาและครูกิจกรรม

5.3.2 ขั้นตอนแบบหลักสูตรฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบประเมินความเหมาะสมหัวข้อทักษะชีวิต H-5 และกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H ที่เหมาะสมกับกระบวนการค่ายกิจกรรมทักษะชีวิต

5.3.3 ขั้นสร้างหลักสูตรฝึกอบรมและคู่มือฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้มี 4 ลักษณะได้แก่ 1) แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรและคู่มือฝึกอบรม 2) แบบประเมินความสอดคล้องเชิงเนื้อหาของหลักสูตรและคู่มือฝึกอบรม 3) แบบประเมินความสอดคล้องของข้อสอบกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 4) แบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม แบบประเมินผล และแบบติดตามผล จำนวน 7 ฉบับ

5.3.4 ขั้นนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้ (Tryout) และนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้จริง

(Implementation) เพื่อหาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม เครื่องมือที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อเก็บข้อมูลเป็นการประเมินผลตามแบบ Kirkpatrick Model ประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง เครื่องมือใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรม 2) ประเมินการเรียนรู้ ด้านทฤษฎีใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ตามเกณฑ์ E_1/E_2 ซึ่งกำหนดไว้ที่ 80/80 และหาค่าดัชนีประสิทธิผลการเรียนรู้ (E.I.) ด้านภาคปฏิบัติใช้แบบประเมินการปฏิบัติ เกณฑ์ 75 3) ประเมินพฤติกรรมเกณฑ์ 80 เครื่องมือใช้แบบประเมินพฤติกรรมทักษะชีวิต และ 4) ประเมินผลลัพธ์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบติดตามสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่วิทยากร ผู้บังคับบัญชา และผู้ผ่านการฝึกอบรม

5.3.5 ขั้นติดตามประเมินผลผลิต เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบนิเทศผลการฝึกอบรมของครูกิจกรรม (แกนนำ) ที่ขยายผลการฝึกอบรม และแบบติดตามประเมินผลพัฒนาการทักษะชีวิตของผู้เรียนอาชีวศึกษาที่ประเมินโดยผู้เรียนเอง ประเมินโดยเพื่อนของผู้เรียน และโดยครูวิทยากรที่ร่วมฝึกอบรม

6. ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอตามคำถามการวิจัยมี 2 ประเด็น ดังนี้

6.1 ผลการกำหนดหัวข้อทักษะชีวิตผู้เรียนอาชีวศึกษา และกิจกรรมทักษะชีวิตเหมาะสมกับกระบวนการค่ายกิจกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยนำข้อมูลจากหลักสูตรทักษะชีวิตของต่างประเทศและของไทยจำนวน 11 หลักสูตรมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ทักษะชีวิต 53 ทักษะ ใช้ตารางกริด (Grid) เป็นเครื่องมือสกัดได้ฐานนิยม 10 ทักษะ นำมาสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบไม่มีโครงสร้าง และสร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาความต้องการจำเป็นจากผู้บริหารและครูกิจกรรมในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็น และนำแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการความฉลาดในวัยรุ่นมาสังเคราะห์ออกแบบได้หัวข้อทักษะ “ทักษะชีวิต 5-H” และ “กิจกรรมทักษะชีวิต 5-H” นำเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

เพื่อกำหนดหัวข้อทักษะชีวิตผู้เรียนอาชีวศึกษา และ กิจกรรมทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับกระบวนการค่าย กิจกรรม ผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การกำหนดหัวข้อทักษะชีวิต 5-H และ กิจกรรมทักษะชีวิต 5-H

หัวข้อทักษะชีวิต 5-H	กิจกรรมทักษะชีวิต 5-H
Head – Heal – Heart	กิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางเชาว์ปัญญา (I.Q.) พัฒนาสมองชั้นนอกซีกซ้าย-ขวา Neo-cortex
ทักษะชีวิตฉลาดคิด Head: การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และคิดสร้างสรรค์	H1 - Head : กิจกรรมทักษะชีวิตฉลาดคิด
ทักษะชีวิตฉลาดทำ Hand: การสื่อสารและการสร้างสัมพันธ์ภาพ	H2 - Hand : กิจกรรมทักษะชีวิตฉลาดทำ
ทักษะชีวิตฉลาดแก้ไข Heal: การตัดสินใจและแก้ไขปัญหา	H3 - Heal : กิจกรรมทักษะชีวิตฉลาดแก้ไข
Heart – Happiness	กิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางเชาว์อารมณ์ (E.Q) พัฒนาสมองชั้นกลาง Limbic system
ทักษะชีวิตฉลาดใจ Heart: การตระหนักรู้ในตนเอง และเห็นใจผู้อื่น	H4 - Heart: กิจกรรมทักษะชีวิตฉลาดใจ
ทักษะชีวิตฉลาดสุข Happiness: การจัดการกับอารมณ์และความเครียด	H5 - Happiness: กิจกรรมทักษะชีวิตฉลาดสุข

จากตารางที่ 1 การกำหนดหัวข้อทักษะชีวิต 5-H และ กิจกรรมทักษะชีวิต 5-H ที่เหมาะสมกับกระบวนการค่าย กิจกรรมเป็นการนำทักษะชีวิตจากฐานนิยมทักษะชีวิต ทั้ง 10 ทักษะมาจับคู่สัมพันธ์กันเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ เป็นหัวข้อทักษะชีวิต 5-H และเป็นกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H คือ Head, Hand, Heal, Heart, Happiness หรือ ทักษะชีวิตฉลาดคิด, ฉลาดทำ, ฉลาดแก้ไข, ฉลาดใจ และ ฉลาดสุข พร้อมกับบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ ความฉลาดด้านเชาว์ปัญญา และเชาว์อารมณ์ของวัยรุ่น ลงไปในกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ สมองในวัยรุ่นที่ อยู่ในช่วงวัยกำลังเจริญเติบโตให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทำให้กิจกรรมทักษะชีวิตทันสมัยเหมาะสม กับผู้เรียนในวัยรุ่น และเหมาะกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการค่ายกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้

จัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินยืนยันความ เหมาะสมดังกล่าว ผลการประเมินปรากฏดังตารางที่ 2 ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมหัวข้อทักษะ ชีวิต 5-H และกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H

ที่	รายการประเมิน	ผลการประเมิน	
		\bar{X}	S.D.
1	การสังเคราะห์องค์ประกอบทักษะชีวิตของ ผู้เรียนอาชีวศึกษา จาก 10 องค์ประกอบ สกัดเป็น 5 หัวข้อเหมาะสม	4.60	0.55
2	การกำหนดหัวข้อทักษะชีวิตผู้เรียน อาชีวศึกษาเป็นรูปแบบ 5-H ทำให้เห็นเป็น รูปธรรม ง่ายต่อการจัดการเรียนรู้	4.80	0.45
3	การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ จำเป็นทำให้การกำหนดหัวข้อทักษะชีวิต เกี่ยวกับผู้เรียนอาชีวศึกษามีความชัดเจน เหมาะสมยิ่งขึ้น	5.00	0.00
4	แนวคิดหัวข้อ Head ทักษะฉลาดคิดเน้น การคิดวิเคราะห์วิจารณ์และคิดสร้างสรรค์มี ความเหมาะสม	4.60	0.55
5	แนวคิดหัวข้อ Hand ทักษะฉลาดทำเน้น การสร้างสื่อสารและสร้างสัมพันธ์ภาพมี ความเหมาะสม	4.40	0.55
6	แนวคิดหัวข้อ Heart ทักษะฉลาดใจเน้น ความตระหนักในตนเองและเห็นใจผู้อื่น เหมาะสม	4.80	0.45
7	แนวคิดหัวข้อ Heal ทักษะฉลาดแก้ไขเน้น การการตัดสินใจและแก้ไขปัญหามีความ เหมาะสม	4.80	0.45
8	แนวคิดหัวข้อ Happiness ทักษะฉลาด อารมณ์เน้นการจัดการอารมณ์กับ ความเครียดมีความเหมาะสม	4.40	0.55
9	นิยามศัพท์ทักษะชีวิตแต่ละหัวข้อสามารถ นำมากำหนดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต ให้ผู้เรียนอาชีวศึกษาได้อย่างเหมาะสม	4.60	0.55
10	หัวข้อทักษะชีวิต 5 -H สามารถนำไป ออกแบบเป็นหลักสูตรชุดการเรียนรู้ได้	4.80	0.45
11	การกำหนดรูปแบบกิจกรรม Indoor และ Outdoor มีความเหมาะสมกับหลักสูตร ผูกอบรม	4.44	0.55
12	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครุ กิจกรรมโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมมี ความเหมาะสม ชัดเจน	4.20	0.45
13	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ เสริมสร้างทักษะชีวิตเน้นการเรียนรู้ด้วย ตนเองแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม	4.20	0.45
14	การจัดลำดับขั้นตอนของใบงานกิจกรรมมี เป้าหมาย วิธีดำเนินการ สรุปท้าย ชัดเจน เหมาะสม	4.00	0.71
	ค่าเฉลี่ย	4.55	0.44

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมหัวข้อทักษะชีวิต 5-H และกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ค่าคะแนนความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.55

6.2 ผลการหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรม

6.2.1 ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรฝึกอบรม และวิเคราะห์หลักสูตรจัดทำเป็นคู่มือฝึกอบรมประกอบด้วยแผนการฝึกอบรม จำนวน 6 หน่วย ใ้ความรู้ ใ้กิจกรรม และแบบวัดผลประเมินผล นำให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินค่าความสอดคล้องเชิงเนื้อหาประเมินค่าความเที่ยงของเครื่องมือพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และความเที่ยงทุกรายการผลประเมินความเหมาะสมหลักสูตรฝึกอบรมดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมหลักสูตร

ที่	รายการประเมิน	ค่าคะแนนความคิดเห็น	
		\bar{X}	S.D.
1	ชื่อหลักสูตรฝึกอบรมมีความชัดเจนครอบคลุมเหมาะสม	4.80	0.45
2	วัตถุประสงค์หลักสูตรครอบคลุมเหมาะสมสอดคล้องกับชื่อหลักสูตรฝึกอบรม	4.80	0.045
3	วัตถุประสงค์ของหลักสูตรครอบคลุมเหมาะสมกับโครงสร้างของหลักสูตร	4.60	0.55
4	เนื้อหาวิชาและกิจกรรมเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.60	0.55
5	เนื้อหาวิชาหลักสูตรมีปริมาณเหมาะสมกับระยะเวลาการฝึกอบรม	4.40	0.55
6	เนื้อหาวิชาหลักสูตรมีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนอาชีวศึกษา	4.20	0.45
7	ใ้ความรู้มีเนื้อหาเหมาะสมชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม	4.60	0.55
8	กิจกรรมสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาของหลักสูตร	4.80	0.45
11	กิจกรรมเหมาะสมกับระยะเวลา	4.60	0.55
10	ใ้กิจกรรมมีความเหมาะสมชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม	4.80	0.45
11	สื่ออุปกรณ์การฝึกอบรมมีความสอดคล้องเหมาะสม	4.20	0.45
12	การวัดผลประเมินผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม	4.60	0.55
	ค่าเฉลี่ย	4.58	0.50

จากตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่าค่าคะแนนความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

6.2.2 ผลการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยการนำไปทดลองใช้ (Try out) และนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง (Implementation) โดยใช้การประเมินแบบ Kirkpatrick Model เก็บรวบรวมข้อมูล ผลการประเมินดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าประสิทธิภาพประสิทธิผลหลักสูตร

รายการประเมิน	ผลการประเมิน	
1. ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง - ความคิดเห็นผู้เข้ารับการศึกษา	\bar{X} 4.69	S.D. 0.53
2. ประเมินการเรียนรู้ ด้านทฤษฎี ด้านปฏิบัติ ประสิทธิผลการเรียนรู้ (E.I.)	87.92 / 83.33 87.25 51.22	สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้
3. ประเมินพฤติกรรม	89.13	
4. ประเมินผลลัพธ์ พัฒนาการทักษะชีวิตของผู้เรียน - ติดตามสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนอาชีวศึกษา - ติดตามสอบถามกลุ่มเพื่อนของผู้เรียนอาชีวศึกษา - ติดตามสอบถามคณะวิทยากรประจำกลุ่มฝึกอบรม	\bar{X} 4.23 \bar{X} 4.48 \bar{X} 4.51	S.D. 0.59 S.D. 0.52 S.D. 0.50

จากตารางที่ 4 ผลการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้เพื่อหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมพบว่า การประเมินปฏิกิริยาตอบสนองมีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (4.69) การประเมินการเรียนรู้พบว่าภาคทฤษฎีมีคะแนนเฉลี่ย 87.92/83.33 และภาคปฏิบัติมีคะแนนเฉลี่ย 87.25 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.5122 ผลการประเมินพฤติกรรมมีคะแนนเฉลี่ย 89.13 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และผลการติดตามผลลัพธ์พัฒนาการทักษะชีวิตของผู้เรียนอาชีวศึกษา จำนวน 60 คน ภายหลังจากฝึกอบรมผ่านไป 3 สัปดาห์โดยผู้เรียนประเมินตนเอง และกลุ่มเพื่อนประเมินพบว่ามีความเหมาะสมการพัฒนาทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นทุกรายการภาพรวมอยู่ในระดับมาก และคณะครูวิทยากรฝึกอบรมประเมินพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

7. อภิปรายผล

หลักสูตรฝึกอบรมครูกิจกรรมได้ดำเนินการผ่านขั้นตอนกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงจึงทำให้เห็นได้ว่าหลักสูตรฝึกอบรมนี้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จึงสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ นอกจากนี้หลักสูตรฝึกอบรมครูกิจกรรมยังเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับสภาพการณ์โลกในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วท่ามกลางภัยคุกคามที่ท้าทาย หลักสูตรมีความยืดหยุ่นสูง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกอบรม นันทนาการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทัศนคติของผู้ฝึกอบรมให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมตามต้องการได้ โดยเฉพาะกระบวนการค่ายกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีรูปแบบชัดเจน เป็นรูปธรรมง่ายต่อการจดจำ เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วม คุณสมบัติสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือตอบสนองความต้องการอยากรู้ของวัยรุ่นในเรื่องพัฒนาการร่างกายในวัยรุ่นเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านความฉลาดให้กับวัยรุ่น ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้เรียนรู้ในเรื่องที่ทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของโลกในยุคปัจจุบันและอนาคต ตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ World Health Organization ที่ได้ออกแบบพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตไว้ให้มีความยืดหยุ่น สามารถผสมผสานทักษะชีวิตลงไปในทุกรายวิชาที่มีอยู่แล้ว เน้นให้ผลิตหลักสูตรทักษะชีวิตเหมือนนำบทเรียนมาจัดเป็นหมวดหมู่ให้ง่ายสะดวกต่อการนำไปใช้ ดังที่งานวิจัยของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ [10] ได้สร้างหลักสูตรพัฒนาความฉลาด 4 ด้านสำหรับวัยรุ่นไทย คือฉลาดคิด ฉลาดทำ ฉลาดสัมพันธ์ ฉลาดใจนำไปใช้ฝึกอบรมให้กับกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นตัวแทน 4 ภาคของประเทศไทยพบว่าหลักสูตร การพัฒนาความฉลาดทั้ง 4 ด้านมีประสิทธิผล กล่าวคือความคิดเห็นเกี่ยวกับความฉลาด 4 ด้านและค่าคะแนนปฏิบัติตนของวัยรุ่นหลังเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่รูปแบบการวัดผลประเมินผลทักษะชีวิตในงานวิจัยครั้งนี้

มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม มีค่าอำนาจจำแนก ความตรงตามทฤษฎี ความตรงตามสภาพและมีความเที่ยงที่ เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของอำนาจ และพรทิพย์ [11] ที่ได้สร้างแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนครูประชาสรรค์ ตามโครงสร้างองค์ประกอบแบบวัดทักษะชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ การตระหนักรู้เห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ผลวิจัยพบว่าคุณภาพแบบวัดมีอำนาจจำแนก และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้านความตรงทางทฤษฎี ความตรงตามสภาพและความเที่ยงที่เหมาะสม

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องตระหนักถึงมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรโดยเฉพาะควรใช้ระยะเวลา 3 วัน 2 คืนในการฝึกอบรม และประยุกต์ใช้กรอบเนื้อหาที่ออกแบบให้กว้างๆอย่างยืดหยุ่นเน้นผู้ฝึกอบรมทุกคนให้ออกแบบกิจกรรมทักษะชีวิต 5-H ซ้ำๆ ด้วยตนเองจนเกิดทักษะ

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้การสอนแบบปกติกับการสอนแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต 5-H โดยใช้กระบวนการค่ายกิจกรรมในรายวิชาชีวหรือรายวิชาทักษะชีวิต

9. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการที่ให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาเอกตามโครงการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรอาชีวศึกษา

10. References

- [1] Office of the National Economics and Social Development Board. (2011). National Economic and Social Development Plan. Vol.11, 2012-2016. (in Thai).

- [2] Center for Alcohol Studies. (2010). Annual Report on Alcohol 2010. Bangkok : Center for Alcohol Studies. (in Thai)
- [3] Pubic Health Committee of the Senate. (2011). “Research on Teenage pregnancy Report.” Research Report for the 8th of Senate Conference. Bangkok : The Secretariat of the Senate. (in Thai)
- [4] World Health Organization (1997). Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools. Geneva. : Program me on Mental Health.
- [5] United Nations. (2003). Life Skills Training Guide for Young People : HIV/AIDS and Substance Use Prevention. New York : Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
- [6] Pan American Health Organization. (2001). Life Skills Approach to Child and Adolescent Healthy Human Development. Washington, DC. : Pan American Health Organization.
- [7] Department of Mental Health, Ministry of Public Health (1998). Life Skills for AIDS Prevention Guideline. 3rd ed. Nonthaburi : Department of Mental Health. (in Thai)
- [8] Office of the Basic Education Commission. (2011). [online]. Life Skills Development for Basic Education System. [cited 16 June, 2012. Available from : <http://lifeskill.obec.go.th> (in Thai)
- [9] Office of Higher Education Commission. (2009). Guidelines for Compliance with the Qualification Framework of the Higher Education Commission, 2009. Bangkok : Ministry of Education. (in Thai)
- [10] Sonphisan, Bundthit. (2008). Handbook of Thai Adolescents Intelligence Development Camp : Ingenuity Development Course 4 for Thai Adolescents. Bangkok : Rajanagarindra Children and Youth Institute. (in Thai)
- [11] Amnat, Rumruen. And Porntip, Chaiso. (2016). “A Creation of Life Skills Test for Mathayomsuksa 4-6 Students in Kuruprachasan School.” Technical Education Journal King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Vol. 7 No. 2 : 20-29. (in Thai)